

Utjecaj posvojenja na dinamiku posvojiteljske obitelji

Mlinar, Paula

Undergraduate thesis / Završni rad

2024

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Law / Sveučilište u Zagrebu, Pravni fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:199:329387>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-07-18**

Repository / Repozitorij:

[Repository Faculty of Law University of Zagreb](#)

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
PRAVNI FAKULTET
STUDIJSKI CENTAR SOCIJALNOG RADA

Paula Mlinar

UTJECAJ POSVOJENJA NA DINAMIKU
POSVOJITELJSKE OBITELJI

Završni rad

prof.dr.sc. Maja Laklija

Zagreb, 2024.

Sadržaj	
Uvod	1
Posvojenje	2
Posvojenje u Republici Hrvatskoj	3
<i>Pokretanje i zasnivanje posvojenja u Republici Hrvatskoj</i>	4
<i>Unaprjeđenje instituta posvojenja u Republici Hrvatskoj</i>	5
Promjena dinamike odnosa u posvojiteljskoj obitelji	6
<i>Prilagodba posvojenog djeteta na posvojiteljsku obitelj</i>	6
<i>Odnos djeteta i posvojitelja</i>	9
<i>Odnos s braćom i sestrama u posvojiteljskoj obitelji</i>	10
<i>Utjecaj na posvojitelje i partnerski odnos</i>	13
<i>Odnos posvojenog djeteta i proširene obitelji</i>	16
Održavanje odnosa djeteta s biološkom obitelji	17
Zaključak	20
Literatura	22

Utjecaj posvojenja na dinamiku posvojiteljske obitelji

Obitelj jest zajednica ljudi koji su međusobno povezani i pogođeni emocionalnim i ostalim potrebama njezinih članova. Ona može nastati tradiciionalnim i netradicionalnim putem. Posvojenje je jedan od netradicionalnih načina nastanka obitelji. Ono mijenja obiteljsku svakodnevicu i utječe na dinamiku odnosa u obitelji. Posvojitelji se susreću s brojnim izazovima i teškoćama, a primarna zadaća im je razviti odnos s posvojenim djetetom i pomoći ostalim članovima u tome, pomoći djetetu u prilagodbi novoj obitelji te u izgradnji njegova identiteta. Sukladno tome, ovaj rad će prikazati istraživanja i literature koje daju detaljniji uvid u utjecaj posvojenja na dinamiku odnosa i kohezivnost u posvojiteljskoj obitelji te kako se pojedini članovi nose s time.

Ključne riječi: obitelj, posvojenje, posvojenik, posvojitelji, dinamika odnosa

The influence of adoption on the dynamics of the adoptive family

Family is community of people who are interconnected and affected by the emotional and other needs of its members. It can be created in a traditional and non-traditional way. Adoption is one of the non-traditional ways of creating a family. It changes family everyday life and affects the dynamics of family relationships. Adoptive parents face numerous challenges and difficulties, and their primary task is to develop a relationship with the adopted child and help other members in that, help the child adapt to the new family and help him to build his identity. Accordingly, this paper will present researches and literature that provide a more detailed insight into the impact of adoption on the dynamics of relationships and cohesiveness in the adoptive family and how individual members cope with all that.

Key words: family, adoption, adoptee, adoptive parents, relationship dynamics

Izjava o izvornosti

Ja, _____ Paula Mlinar _____ (ime i prezime studenta/ice) pod punom moralnom, materijalnom i kaznenom odgovornošću, izjavljujem da sam isključivi autor/ica završnog rada te da u radu nisu na nedozvoljeni način (bez pravilnog citiranja) korišteni dijelovi tuđih radova te da se prilikom izrade rada nisam koristio/-la drugim izvorima do onih navedenih u radu.

Ime i prezime: Paula Mlinar

Datum: 03.06.2024.

Uvod

Najstarija zajednica ljudi koja je u neprestanom međuodnosu sa svojom okolinom jest obitelj. Obitelj je kroz povijest doživljavala brojne promjene i u funkcioniranju i u strukturi (Grgec-Petroci, 2015.). Danas razlikujemo biološke, dvoroditeljske, jednoroditeljske, homoseksualne te posvojiteljske obitelji (Ljubetić, 2007., Maleš i Kušević, 2011., Grgec-Petroci i sur., 2011., prema Grgec-Petroci, 2015.). Posvojiteljske obitelji te izazovi prilagodbe posvojenika i posvojitelja na novonastalu situaciju počinju privlačiti veću pažnju stručnjaka u prošlom stoljeću, točnije u šezdesetim godinama. Velik broj istraživanja želi odgovoriti na pitanja o utjecaju takvih obitelji na razvoj djeteta, ali i na pitanja o iskustvu roditelja i roditeljstvu u ovim i ostalim netradicionalnim obiteljima (Brodzinsky i Pinderhughes, 2002., prema Grgec-Petroci, 2015.).

Roditeljstvo, bilo biološko ili putem posvojenja, donosi brojne izazove i promjene u dinamici obiteljskih i bračnih odnosa te odnosa u široj obitelji. Ono je često okarakterizirano nesnalaženjem roditelja u novoj ulozi, preispitivanjem roditelja o vlastitim sposobnostima i kompetencijama, a ako je u pitanju roditeljstvo putem posvojenja onda i različitim reakcijama okoline. Takve reakcije često sadrže predrasude, stereotype i mitove o posvojenju (Blažeka Kokorić i Birovljević, 2015.). Roditelji posvojitelji se susreću s dugim i iscrpnim periodom kako bi uopće realizirali roditeljstvo, a onda i brojnim izazovima nakon što ga realiziraju (Blažeka Kokorić i Birovljević, 2015.). Neki od njih su uspostavljanje odnosa s djetetom, odbijanje djeteta da uspostavi odnos s njima, pritisak zbog promjena u partnerskom odnosu, strahovi posvojitelja o zdravstvenom riziku i genetici djeteta, upoznavanje djeteta s činjenicom posvojenja, nošenje s djetetovom željom da stupi u kontakt s biološkim roditeljima i slično (Jakov-Lozić, 2000., Grgec-Petroci i sur., 2011., Kralj i sur., 2014., Nagle, 2006., prema Blažeka Kokorić i Birovljević, 2015.). Vidljivo je da se izazovi u roditeljstvu putem posvojenja odnose na različite okolnosti i odnose, ali najznačajniji je prilagodba djeteta na novi život u posvojiteljskoj obitelji (Petrović, 2023.).

U ovom radu će se prikazati što je posvojenje, kako je ono uređeno u Republici Hrvatskoj, kako utječe na posvojeno dijete i posvojitelje, odnos posvojenog djeteta s biološkom

obitelji (braćom sestrama, te ostalim članovima obitelji u zemljama s otvorenim posvojenjem), ali najviše će se usredotočiti na to kako posvojenje utječe na dinamiku odnosa u posvojiteljskoj obitelji (odnos između posvojitelja kao partnera, između posvojitelja i djeteta, roditelja/posvojitelja sa svojom biološkom djecom, odnos biološke djece s posvojenikom i širom obitelji).

Posvojenje

Sva djeca imaju pravo na ljubav i rast u obitelji koja ih prihvaća, razumije, voli te odgovara na njihove potrebe. Neka djeca nemaju priliku dobiti to u primarnoj obitelji pa je jedan od alternativnih načina da im se to pruži posvojenje (Maleš i Grgec-Petroci, 2015.). Posvojenje je jedna od težih obiteljskopравnih mjera te predstavlja prekid pravnih i drugih veza između djeteta i bioloških roditelja (Guštin, 2023.). Zasnivanjem posvojenja sklapa se dugotrajan odnos u kojem posvojitelji postaju roditelji koji stječu punu skrb, prava, dužnosti i obaveze prema tom djetetu (Grgec-Petroci, 2015.). Tradicija posvojenja egzistira od biblijskih vremena, a u nekom obliku posvojenje je postojalo u svim ljudskim zajednicama i nosilo je biljeg vremena i obilježja društvenog uređenja u kojem je postojalo, a njime su se postizali različiti ciljevi, prvenstveno kao sredstvo zadovoljavanja potreba odraslih, a ne potreba djece (Grgec-Petroci, 2015:11). Ono ima dugu tradiciju u brojnim različitim kulturama te se odvijalo i prije zakonskih uređenja. Spominje se u Hamurabijevom zakoniku koji je nastao 2800 godina pr.Kr. te se javljalo i u velikim civilizacijama poput onih u kojima su živjeli Kinezi, Egipćani, Rimljani, Grci i Indijci (Maleš i Grgec-Petroci, 2015.). Isprva se javlja kao želja roditelja za osiguravanjem muškog nasljednika obitelji, ali i kao alternativa za parove s problemom neplodnosti te radi pružanja doma nezbrinutom djetetu (Gajer-Pijacun, 1983., Hrabar, 2008., Daniluk i Hurtig-Mitchell, 2003., Malm i Welti, 2010., prema Blažeka Kokorić i Birovljević, 2015.). Nakon 1850-tih u SAD-u se razvilo posvojenje kakvim ga poznajemo danas (Bonnet, 2000., Brodzinsky i Pinderhughes, 2002., prema Grgec-Petroci, 2015.). Posvojenje se nastavilo razvijati, a danas se smatra najkvalitetnijim načinom trajnog pružanja doma i obitelji pojedinom djetetu (Blažeka Kokorić i Birovljević, 2015.). U suvremeno vrijeme sve se više posvajaju i djeca različite rase i nacionalnosti te raste trend posvajanja djece koja međusobno nisu u krvnom srodstvu (Bethmann i Kvasnicka, 2001.,

prema Howat-Rodrigues i sur., 2013.). Prilikom odlučivanja o upuštanju u proces posvojenja važno je da roditelji posvojitelji uzmu u obzir da je posvojenje složen proces koji ima utjecaja na cijelu obitelj, uključujući braću, sestre, ali i širu rodbinu. Važno je razmotriti kako bi posvojenje moglo utjecati na obiteljsku dinamiku, emocionalnu dobrobit svakog pojedinog člana te na odnose između članova obitelji. Razgovaranje o ovim aspektima i njihovo razumjevanje pomaže u stvaranju sigurne i podržavajuće okoline za posvojeno dijete, ali i sve članove obitelji (Gaita, 2022.).

Posvojenje u Republici Hrvatskoj

Posvojenje je u našoj zemlji uređeno Obiteljskim zakonom, a naglasak se stavlja na očuvanje i zaštitu dobrobiti te najboljeg interesa djeteta (Petrović, 2023.). U Republici Hrvatskoj djeca se mogu posvojiti dok ne postanu punoljetni, odnosno dok ne navršše osamnaest godina života (Obiteljski zakon, NN, 103/15, 98/19, 47/20, 49/23, 156/2023., čl.181, st.1). Značajno je spomenuti i zabranu posvajanja štićenika ili srodnika pa se tako ne može posvojiti srodnik po ravnoj lozi, sestra ili brat (Obiteljski zakon, NN, 103/15, 98/19, 47/20, 49/23, 156/2023., čl.182, st.1) te vlastiti štićenik dok Hrvatski zavod za socijalni rad skrbnika ne razriješi njegovih dužnosti prema tom štićeniku (Obiteljski zakon, NN, 103/15, 98/19, 47/20, 49/23, 156/2023., čl.182, st.2). Na strani posvojitelja moraju biti ispunjeni određeni uvjeti, a to su da posvojitelj ima minimalno 21 godinu života te da je minimalno osamnaest godina stariji od posvojenika (Obiteljski zakon, NN, 103/15, 98/19, 47/20, 49/23, 156/2023., čl.184, st.1). U određenim iznimnim situacijama može biti i mlađi, ali uvjet da je razlika minimalno osamnaest godina ostaje u svim situacijama (Obiteljski zakon, NN, 103/15, 98/19, 47/20, 49/23, 156/2023., čl.184, st.2). Posvojitelj da bi mogao posvojiti dijete mora biti hrvatski državljanin (Obiteljski zakon, NN, 103/15, 98/19, 47/20, 49/23, 156/2023., čl.186, st.1), a iznimno može biti i strani ako je to u djetetovom najboljem interesu (Obiteljski zakon, NN, 103/15, 98/19, 47/20, 49/23, 156/2023., čl.186, st.2). Posvojiti ne može osoba koja je lišena poslovne sposobnosti i roditeljske skrbi te čije osobine i ponašanje ukazuju na to da joj nije poželjno povjeriti skrb i brigu o djetetu (Obiteljski zakon, NN, 103/15, 98/19, 47/20, 49/23, 156/2023., čl.187). Što se tiče djeteta koje se posvaja, odnosno samog posvojenika, ono daje svoj pristanak ukoliko ima navršenih dvanaest godina (Obiteljski zakon, NN, 103/15, 98/19,

47/20, 49/23, 156/2023., čl.191, st.1) , a ako je mlađe onda daje svoje mišljenje o tome (Obiteljski zakon, NN, 103/15, 98/19, 47/20, 49/23, 156/2023., čl.191, st.3), no bez nazočnosti potencijalnih posvojitelja i bioloških roditelja (Obiteljski zakon, NN, 103/15, 98/19, 47/20, 49/23, 156/2023., čl.191, st.4). Pristanak na posvojenje daju i biološki roditelji, osim u iznimnim situacijama definiranim Obiteljskim zakonom (NN, 103/15, 98/19, 47/20, 49/23, 156/2023., čl. 188, st.1), a od trenutka kad izjave svoj pristanak izgubili su pravo na roditeljsku skrb (Obiteljski zakon, NN, 103/15, 98/19, 47/20, 49/23, 156/2023., čl. 195, st.1). Biološki roditelj može opozvati svoj pristanak u razdoblju od trideset dana od dana kada je potpisao zapisnik o pristajanju (Obiteljski zakon, NN, 103/15, 98/19, 47/20, 49/23, 156/2023., čl.188, st.6).

Pokretanje i zasnivanje posvojenja u Republici Hrvatskoj

Hrvatski zavod za socijalni rad provodi postupak zasnivanja procesa posvojenja te procjenu prikladnosti i podobnosti za posvojenje (Obiteljski zakon, NN, 103/15, 98/19, 47/20, 49/23, 156/2023., čl.200). U zasnivanju postupka posvojenja nadležan je Zavod prema mjestu prebivališta ili boravišta djeteta (Obiteljski zakon, NN, 103/15, 98/19, 47/20, 49/23, 156/2023., čl.201, st.2), a za procjenu prikladnosti i podobnosti nadležan je Zavod prema mjestu prebivališta ili boravišta potencijalnih posvojitelja (Obiteljski zakon, NN, 103/15, 98/19, 47/20, 49/23, 156/2023., čl.201, st.1). Javnost je isključena u postupku u kojem se zasniva proces posvojenja i naglašena je dužnost poštivanja prava zaštite privatnih podataka (Obiteljski zakon, NN, 103/15, 98/19, 47/20, 49/23, 156/2023., čl.202). Potencijalni posvojitelji koji ispunjavaju pretpostavke predviđene zakonom obvezni su sudjelovati u stručnoj pripremi za posvojenje (Obiteljski zakon, NN, 103/15, 98/19, 47/20, 49/23, 156/2023., čl.205, st.1). Takve poslove pripreme izvršava Hrvatski zavod za socijalni rad, odnosno njihovi stručni radnici ili ostale ustanove nadležne za poslove socijalne skrbi prema mjestu prebivališta/boravišta posvojitelja (Obiteljski zakon, NN, 103/15, 98/19, 47/20, 49/23, 156/2023., čl.205, st.2). Nakon što posvojitelji steknu pozitivno mišljenje o svojoj prikladnosti i podobnosti za posvojenje Zavod ih upisuje u registar potencijalnih posvojitelja (Obiteljski zakon, NN, 103/15, 98/19, 47/20, 49/23, 156/2023., čl.207). Zatim Zavod po službenoj dužnosti pokreće postupak zasnivanja posvojenja prema mjestu prebivališta, tj. boravišta djeteta koje se posvaja

(Obiteljski zakon, NN, 103/15, 98/19, 47/20, 49/23, 156/2023., čl.208). Stranke u tom postupku su potencijalni posvojitelji koji se smatraju najprikladnijim i dijete koje se posvaja (Obiteljski zakon, NN, 103/15, 98/19, 47/20, 49/23, 156/2023., čl.209, st.1). Biološki roditelj koji je dao pristanak za posvojenje istekom razdoblja od trideset dana od dana kada je potpisao zapisnik o pristajanju prestaje biti stranka u postupku (Obiteljski zakon, NN, 103/15, 98/19, 47/20, 49/23, 156/2023., čl.209, st.3). Biološki roditelj čiji je pristanak nadomješten sudskim rješenjem nije stranka u tom postupku (Obiteljski zakon, NN, 103/15, 98/19, 47/20, 49/23, 156/2023., čl.209, st.4.), kao niti onaj roditelj čiji pristanak nije bio potreban (Obiteljski zakon, NN, 103/15, 98/19, 47/20, 49/23, 156/2023., čl.209, st.5). Zavod će, ako ocjeni da je to potrebno, saslušati srodnike djeteta o važnim okolnostima za posvojenje (Obiteljski zakon, NN, 103/15, 98/19, 47/20, 49/23, 156/2023., čl.210, st.1). Zavod će dati mogućnost izražavanja svog mišljenja roditelju lišenom prava na ostvarivanje roditeljske skrbi (Obiteljski zakon, NN, 103/15, 98/19, 47/20, 49/23, 156/2023., čl.210, st.2), no to mišljenje ih ne obvezuje (Obiteljski zakon, NN, 103/15, 98/19, 47/20, 49/23, 156/2023., čl.210, st.3). Važno je spomenuti da će Zavod prije nego što donese rješenje o zasnivanju posvojenja u suradnji s ustanovom socijalne skrbi ili osobom koja svakodnevno skrbi o djetetu omogućiti potencijalnom posvojitelju da s djetetom ostvaruje osobne odnose kako bi se dijete moglo pripremiti za posvojenje te kako bi se provjerilo je li to stvarno sukladno dobrobiti i interesu djeteta (Obiteljski zakon, NN, 103/15, 98/19, 47/20, 49/23, 156/2023., čl.212, st.1).

Unaprjeđenje instituta posvojenja u Republici Hrvatskoj

Institut posvojenja u Republici Hrvatskoj ima različite manjkavosti, a najviše u pogledu nepostojanja jasno i razumljivo razrađenih smjernica i standarda koje bi trebali poštivati i uzimati u obzir djelatnici Hrvatskog Zavoda za socijalni rad prilikom uparivanja djeteta i posvojitelja te u pogledu slabo razrađenog sustava edukacije posvojitelja i organizirane podrške takvim obiteljima (Blažeka Kokorić i Birovljević, 2015.). Edukacija i priprema posvojitelja je nerazrađena, a posvojitelji uglavnom ne prorađuju mitove o posvojenju, ne rade na procesu tugovanja zbog nemogućnosti da imaju svoje biološko dijete, ne uče dovoljno o potrebama djeteta koje ima različita traumatska iskustva i emocionalne

potrebe. Nadalje, problem je i nedostatak podrške nakon realizacije posvojenja i dolaska djeteta u obitelj. Iako je posvojenje sretan trenutak u životima posvojiteljske obitelji, to je početak novog perioda u životu novonastale obitelji koje zahtjeva nošenje s različitim izazovima i prilagodbama. Dosadašnja iskustva ukazuju na to da su posvojitelji usamljeni u nošenju s novim izazovima i teškoćama prilagodbe te da im je neugodno potražiti stručnjake za pomoć. Manjkavost je što ti roditelji nemaju dovoljno adekvatnih informacija s kojim se sve izazovima i teškoćama mogu susresti u procesu prilagodbe što onda neki od njih poistovjećuju sa svojom roditeljskom nekompetentnošću. U unaprjeđenju instituta posvojenja važnu ulogu ima nevladin sektor i neformalna mreža podrške među posvojiteljima, a neminovno jest da je potrebno još puno promjena i pospješivanja zakonskih okvira. Važno je i provoditi sustavnija istraživanja o teškoćama i izazovima, ali i potrebama s kojima se susreću posvojiteljske obitelji kako bi se onda mogao nastaviti unaprjeđivati institut posvojenja u Republici Hrvatskoj (Blažeka Kokorić i Birovljević, 2015.).

Promjena dinamike odnosa u posvojiteljskoj obitelji

Prilagodba posvojenog djeteta na posvojiteljsku obitelj

Posvojena djeca se često znaju osjećati drugačijim od članova obitelji u koju su došli, rodbine i šire zajednice, a naročito ako se radilo o međunarodnom i transetničkom posvojenju (Petrović, 2023.). Djetetovim dolaskom u posvojiteljsku obitelj počinje proces upoznavanja obiteljskih članova, izgradnje povjerenja, izgradnje bliskosti, prihvaćanje nove situacije i novih uloga (Blažeka Kokorić i Birovljević, 2015.). Cijeli ovaj proces može se okvirno sažeti u pet faza prilagodbe kroz koje prolaze posvojitelji i dijete: Faza medenog mjeseca, ispitivanje granica, otrežnjenje, hvatanje u koštac s problemima te naposljetku kvalitetne interakcije (Lavin, 2002., prema Blažeka Kokorić i Birovljević, 2015.). Prva faza je faza u kojoj dijete tek dolazi u obitelj i ondje se ponaša kao gost, još nema izazova niti djetetovih testiranja granica, a roditelji misle da su pronašli savršeno dijete. U drugoj fazi, djetetovo ponašanje se mijenja, počinje testirati granice, očekuje ponovno odbacuje, a kod roditelja se može javiti preispitivanje odluke. U trećoj fazi roditelji postaju svjesni izazovnosti i kompleksnosti nove situacije te se nastoje prilagoditi

promjenama. U četvrtoj fazi dijete nastavlja i dalje s testiranjem, no roditelji su u ovoj fazi već prilagođeniji i raspoložu s više znanja. U petoj fazi razvijaju se osjećaji povezanosti i osjećaj stvarne obitelji te se uspostavlja kvalitetan radni model funkcioniranja (Blažeka Kokorić i Birovljević, 2015.). Prilagođavanje djeteta na novonastalu situaciju i život u posvojiteljskoj obitelji je individualan te se razlikuje od obitelji do obitelji, a istraživanja ukazuju na dužu potrebu za prilagodbom djeteta koje je duže vremena provelo u nekakvom obliku skrbi ili s biološkom obitelji (Ajduković, 2013. prema Blažeka Kokorić i Birovljević, 2015.). Također, na prilagodbu utječe i dob djeteta u trenutku posvojenja. Djeca koja su posvojena u ranijoj životnoj dobi, do 8. mjeseca života, uglavnom se brže prilagođavaju zbog još uvijek nerazvijene percepcije gubitka (Jakovac-Lozić, 2000., prema Blažeka Kokorić i Birovljević, 2015.). No, s druge strane, postoje istraživanja koja ukazuju da neka djeca i u toj dobi imaju teškoće s prilagodbom koje se ispoljavaju putem problema s hranjenjem ili spavanjem, znakovima anksioznosti, nesigurnosti i uznemirenosti. Kada takva djeca porastu to se može manifestirati i burnim emocionalnim reakcijama, strahom od nepoznatih ljudi ili intenzivnom vezanošću za posvojiteljicu (Dalen, 2011., prema Blažeka Kokorić i Birovljević, 2015.). Djeca starije životne dobi prilikom posvojenja u novu obitelj prolaze i kroz proces odvajanja od prijatelja i biološke rodbine (Ajduk, 2014., prema Blažeka Kokorić i Birovljević, 2015.) te je prirodno da tada djeca iskazuju emocije tuge, srama, ljutnje, anksioznosti i/ili zbunjenosti (Brodzinsky, 1993., prema Blažeka Kokorić i Birovljević, 2015.). Nerijetko, djeca različite životne dobi osjećaju krivnju zbog posvojenja te nisu adekvatno upućeni i pripremljeni za cijeli taj proces (Groza i Rosenberg, 2001., prema Blažeka Kokorić i Birovljević, 2015.). Prilagodbi djeteta može pomoći otvoren razgovor o posvojenju, ali nikako forsiranje tog razgovora (Brodzinsky 1993., Silin 1996., prema Blažeka Kokorić i Birovljević, 2015.). Osim toga, važnu ulogu imaju i odgojni stil te emocionalna toplina posvojitelja (Brodzinsky 1993., prema Blažeka Kokorić i Birovljević). Strana istraživanja su uspoređujući biološke i posvojiteljske obitelji dala rezultate stabilnijeg funkcioniranja posvojiteljskih obitelji što se onda može opravdano povezati s pozitivnim ishodima prilagodbe (Dalen, 2011., prema Blažeka Kokorić i Birovljević, 2015.).

Posvojena djeca češće imaju internalizirane ili eksternalizirane ponašajne probleme za razliku od njihovih vršnjaka koji odrastaju u svojim biološkim obiteljima (Brodzinsky i

sur., 1984., prema Grgec-Petroci, 2015.). Brojna istraživanja ukazala su na češće probleme u prilagodbi i teškoće mentalnog zdravlja te na češće probleme krađe, iskazivanja agresije, laganja, teškoća u učenju, bježanja od doma i hiperaktivnosti kod posvojene djece (Brodzinsky i Pinderhughes, 2002., Brodzinsky, 1993., prema Grgec-Petroci, 2015.). Moguće uzroke stručnjaci pronalaze u prenatalnom razvoju (nezdrave i stresne trudnoće), genetskom nasljeđu te prethodnom iskustvu u instituciji, biološkoj ili nekoj drugoj obitelji (Grgec-Petroci, 2015.). Sukladno tome, važno je spomenuti i problem gubitka te separacije od biološke obitelji s kojim se suočavaju posvojena djeca, što se može negativno odraziti na njihovo razvijanje. Ključno je spomenuti i djetetov strah da se pouzda u roditelja posvojitelja budući da je iskusilo kaotičnu i nepouzdanu skrb u prijašnjoj obitelji (Grgec-Petroci, 2015.). Zanimljivo je spomenuti istraživanje provedeno u Njemačkoj u kojem je sudjelovalo 172 posvojene djece između dvije i dvanaest godina te njihovi roditelji posvojitelji. Rezultati ovog istraživanja pokazuju da je iskustvo zlostavljanja i zanemarivanja najvažniji prediktor ponašajnih i emocionalnih problema djece, zatim prenatalni i perinatalni rizik te roditeljske teškoće u nošenju i reguliranju stresa (Hornfeck i sur., 2019.). Ono što je ohrabrujuće jest da prema istraživanjima djeca u posvojiteljskim obiteljima pokazuju uspješniji kognitivni razvoj nego djeca u disfunkcionalnim biološkim obiteljima, udomiteljskim obiteljima te institucijama (Rutter, 1990., Fahlberg, 1991., prema Grgec-Petroci, 2015.). Iako posvojenici imaju veći rizik za probleme i teškoće u ponašanju, većina ih se dobro prilagodi i razvija. To ukazuje na činjenicu da je posvojenje kod djece koja nemaju odgovarajuću roditeljsku skrb dobar zaštitni čimbenik (Rutter, 1990., Brodzinsky i sur., 1995., Pinderhughes, 2002., prema Grgec-Petroci, 2015.).

Bračna stabilnost i odnos između roditelja utječe i na samo dijete, njegovu emocionalnu sigurnost i prilagodbu (Buehler i sur., 2006., Lamb, 2012., prema Orme i Combs-Orme, 2014.). Dio djece koja se nalaze u udomiteljskoj skrbi biva posvojen od strane dotadašnjih udomitelja. Važno je napomenuti da se udomiteljice smatraju primarnim osobama koje brinu za dijete (Gillian, 2000., prema Orme i Combs-Orme, 2014.), dok se udomitelji smatraju izvorom podrške za udomiteljicu (Dando i Minty, 1987., prema Orme i Combs-Orme, 2014.). Pokazalo se da svjesna uključenost oca i njegovo obavljanje roditeljskih dužnosti ima pozitivan utjecaj na dijete i njegovo odrastanje (Denuwelaere i Bracke,

2007., Riggs i sur., 2010., Wilson i sur., 2007., prema Orme i Combs-Orme, 2014.). Također, bračni odnos i njegova kvaliteta je važan resurs za djecu u obiteljima (Orme i Combs-Orme, 2014.). Godine istraživanja prikazale su da na dijete i njegovu prilagodbu ne utječe bračna struktura, odnosno radi li se o bračnoj ili izvanbračnoj zajednici, već kvaliteta odnosa između roditelja i financijska situacija u obitelji (Lamb, 2012., prema Orme i Combs-Orme, 2014.). Obje stavke mogu utjecati na djetetovu emocionalnu sigurnost (Buehler i sur., 2006., prema Orme i Combs-Orme, 2014.). Važno je napomenuti da u istraživanjima o roditeljstvu kvaliteta bračnih odnosa i kvaliteta roditeljstva su uvijek povezane (Grych, 2002., prema Orme i Combs-Orme, 2014.). U jednom od provedenih istraživanja dobiveni su rezultati da djeca u prvom razredu osnovne škole koja su živjela u obiteljima okarakteriziranim čvrstim bračnim odnosima i primjernim roditeljstvom su imala najbolje ishode, dok to nije vrijedilo za djecu u obiteljima kojima su nedostajale obje navedene stavke (Belsky i Fearon, 2004., prema Orme i Combs-Orme, 2014.).

Odnos djeteta i posvojitelja

Posvojenje mijenja cjelokupnu dinamiku dotadašnje obitelji. Dolazak djeteta u novu obitelj i sredinu zahtjeva prilagođavanje obitelji djetetu, a poznata dotadašnja rutina se mijenja. Pred posvojitelje se stavljaju novi zadatci i obaveze koje moraju ispunjavati (Brodzinsky i sur., 1995., Rosenberg 1992., prema Grgec-Petroci, 2015.). Iako se ti zadatci podudaraju sa zadatcima bioloških roditelja, postoje i oni specifični s kojima se samo susreću roditelji – posvojitelji, poput prilagodbe djeteta, podržavanje djeteta da sazna o svojoj biološkoj obitelji, vezanje djeteta za novu obitelj... (Brodzinsky, i sur., 1995., McGinn, 2007., prema Grgec-Petroci, 2015.). No, najvažniji zadatak je razvijanje privrženosti između djeteta i posvojitelja (Grgec-Petroci, 2015.). Intenzivna privrženost s jednom odraslom osobom olakšava razvijanje privrženosti s drugim osobama, što je jako važno za posvojenje (Fahlberg, 1991., prema Grgec-Petroci, 2015.). Svi roditelji su odgovorni da svojoj djeci pruže okolinu u kojoj će moći razvijati svoje potencijale, a to je jedino ostvario ako dijete ima barem jednog roditelja koji se brine o njoj/njemu i potiče pozitivne aktivnosti s njom/njim (Fahlberg, 1991., prema Grgec-Petroci, 2015.). Osim prilagođavanja posvojiteljske obitelji na novu rutinu i dinamiku te na uspostavljanje i

razvijanje odnosa, važno je da posvojiteljska obitelj pomogne djetetu u njegovom/njezinom procesu izgradnje identiteta. Prilikom izgradnje identiteta, važna je već spomenuta privrženost djeteta posvojiteljima. Privrženost omogućuje djetetu da s posvojiteljem oblikuje svoju „ sigurnu oazu " iz koje će moći upoznavati svijet i sebe (Grgec-Petroci, 2015.).

Odnos s braćom i sestrama u posvojiteljskoj obitelji

Kao što je već spominjano, posvojenje itekako mijenja dinamiku odnosa u obitelji (Grgec-Petroci, 2019.). Dijete smješteno u posvojiteljsku obitelj u kojoj već postoje biološka ili posvojena djeca, posvojenjem dobiva novu braću i sestre koju treba upoznati te se treba prilagoditi novoj dinamici obiteljskih odnosa unutar posvojiteljske obitelji. Prisutnost biološke ili ranije posvojene djece u posvojiteljskoj obitelji svakako utječe na dinamiku obiteljskih odnosa i prilagodbu cijele obitelji na novo posvojenje (Grgec-Petroci, 2019:131). Posvojenik može imati teškoće u prilagodbi ako percipira da roditelji posvojitelji imaju jaču bliskost sa svojom biološkom djecom (Selwyn i sur., 2015., Meakings, 2017., prema Grgec-Petroci, 2019.). Osim što sve ovo utječe na posvojenika, posvojitelje i njihov odnos, također utječe i na samu biološku djecu posvojitelja (Hunsley i sur., 2021.).

Biološka djeca posvojitelja mogu imati različite emocionalne reakcije na posvojenje novog člana obitelji. Takve emocionalne reakcije uključuju uzbuđenost i sreću, ljubomoru ili osjećaj da ih se želi zamijeniti, tjeskobu ili strah od promjene (Gaita, 2022.). Oni također mogu imati teškoće u prilagodbi (Grgec-Petroci, 2019.), a njihove reakcije na posvojenje najviše ovise o razvojnoj fazi u kojoj jesu (Philips, 1999., prema Grgec-Petroci, 2019.). Ovdje je važno spomenuti teoriju obiteljskog sustava koja kaže da je obiteljski sustav složena i emocionalno međuovisna zajednica, a članovi obitelji su pogođeni emocionalnim potrebama drugih članova (Bowen, 1978., prema Hunsley i sur., 2021.) U posvojiteljskim obiteljima ova teorija bi ukazivala na to kako emocionalne potrebe, traume i ponašajni problemi posvojenika utječu na samog posvojenika, ali i na sve ostale članove obitelji poput posvojitelja te biološke djece posvojitelja (Hunsley i sur., 2021.). Kada posvojena djeca dolaze u obitelj uglavnom imaju emocionalne probleme

povezane s traumama te ponašajne probleme, a naročito ako su proveli šest ili više mjeseci u nekoj instituciji (Colvert i sur., 2008., prema Hunsley i sur., 2021.). Takva iskustva povećavaju mogućnost stresa u obitelji, a stres u posvojiteljskim obiteljima može narušiti kohezivnost i povezanost obitelji (McGlone i sur., 2002., prema Hunsley i sur., 2021.). Mijenja se i odnos biološkog djeteta u posvojiteljskoj obitelji s ostalim članovima obitelji, budući da mnoga biološka djeca ističu da se nakon dolaska posvojenog djeteta osjećaju nevidljivima (Hunsley i sur., 2021.). Sukladno promjenama u odnosima, prikazat će se istraživanje provedeno na uzorku od 182 odraslih nebioloških braće i sestara posvojenika, odnosno braće i sestara koji su biološka djeca posvojitelja. Njihova dob jest između 18 i 64 godina života (Hunsley i sur., 2021.). Prema ovom istraživanju, 8% braće i sestara su se nakon realizacije posvojenja osjećali odbačenim od strane roditelja ili su osjećali ljubomoru (njih 7%). Neki od njih su isticali da su dobivali manje pažnje od svojih roditelja što jasno ukazuje na promjenu dinamike u obiteljskim odnosima. S druge strane, kod 66% braće i sestara je bilo i pozitivnih iskustava te se mogla osjetiti veća obiteljska povezanost. Sukladno ovome, postoje dva pravca u njihovom odnosu s roditeljima koji su nastali kao posljedica posvojenja: veća bliskost s roditeljima ili veća udaljenost od roditelja. Neki braće i sestre, odnosno njih 22% izjavilo je da su se osjećali blisko i povezano sa svojim roditeljima tijekom početne prilagodbe u procesu posvojenja. Ono što je uglavnom doprinosilo većoj bliskosti i povezanosti jest njihovo pomaganje roditeljima u zadovoljenju potreba posvojenog brata ili sestre. S druge strane, njih 17% opisali su da su se osjećali udaljenije od svojih roditelja, a nekoliko njih i da su se osjećali nevidljivima (Hunsley i sur., 2021.). Određeni broj sudionika istaknuo je da je preuzeo roditeljsku ulogu i brigu za svog posvojenog brata ili sestru, a određeni broj je preuzeo ulogu osobe zadužene za „osiguravanje mira“ u obitelji. Sada, kao odrasle osobe, dio biološke djece posvojitelja ističe snažniju povezanost obitelji nakon posvojenja, dok dio ističe da ih je to udaljilo od obitelji.

Odnos biološke djece posvojitelja s braćom ili sestrama posvojenicima može se podijeliti u pet kategorija. Prva kategorija je značajna bliskost braće i sestara, druga kategorija jest uobičajen odnos braće i sestara kao i kod onih koji su u krvnom srodstvu, treća kategorija su braća i sestre koji nisu u kontaktu, četvrta kategorija jest odnos koji je biološkoj djeci posvojitelja stresan i peta kategorija je odnos koji podsjeća na odnos strica/ujaka/tetke i

nećaka zbog razlike u godinama. Odnos biološke djece s roditeljima posvojiteljima se nakon posvojenja, u odrasloj dobi, može podijeliti u tri kategorije. Prva kategorija se odnosi na narušen odnos djeteta i roditelja kao posljedica posvojenja, osnažen odnos djeteta i roditelja kao posljedica posvojenja te nepromijenjen odnos djeteta i roditelja. Kategorija broj jedan, odnosno njih 15% opisivalo jest da je posvojenje utjecalo na narušavanje odnosa u obitelji i udaljavanje njezinih članova. Neki od njih su svjedočili kako im se posvojeni brat ili sestra sve više i više udaljava od posvojiteljske obitelji, a neki da se posvojeni brat ili sestra vratio/vratila biološkoj obitelji. Druga kategorija, odnosno njih 24% istaknulo jest da je posvojenje zbližilo njihovu obitelj više nego ikada ranije (Hunsley i sur., 2021.). Na pitanja što bi promijenili u cijelom postupku posvojenja biološka djeca posvojitelja, točnije njih 25%, izjavilo je da bi dobro da su njihovi roditelji imali opširniju i intenzivniju pripremu za posvojenje koja bi uključivala učenje suočavanja i nošenja s traumama posvojenog djeteta te kako to sve utječe na cijelu obitelj i njezine članove. S druge strane, njih 13% izjavilo je da bi im jako korisna bila podrška njihovoj obitelji nakon posvojenja u obliku savjetovanja, socijalne podrške ili drugih terapijskih usluga. Potrebu za otvorenijom komunikacijom u obitelji koja bi zbližila samu obitelj istaknulo je 11% sudionika. Što se tiče utjecaja posvojenja na osobni rast brata ili sestre, dio je istaknuo da im je posvojenje pomoglo u osobnom rastu i razvoju, dok dio ističe probleme s mentalnim zdravljem kao posljedica posvojenja, ali i narušene odnose (Hunsley i sur., 2021.). Neki podaci ukazuju na to da su veće teškoće u prilagodbi kada posvojenik nije najmlađe dijete u obitelji ili kada su novonastale sestre i braća bliži po dobi (Wedge i Mantel, 1991., prema Grgec-Petroci, 2019.). Odvjetnici zaduženi za posvojenje u Floridi preporučuju da je važno uključivati braću i sestre u proces posvojenja tako da roditelji razgovaraju s njima o procesu posvojenja, dopuštaju im da ih ispituju sva pitanja koja ih zanimaju te ih uključuju u pripremu za dolazak novog člana obitelji. Osim toga, važno je pružati im emocionalnu podršku, a i uključiti ih u proces savjetovanja ako je potrebno. Nakon dolaska posvojenog djeteta u obitelj, bitno je da roditelji potiču odnos i bliskost između braće i sestara putem zajedničkih aktivnosti i obiteljskih druženja, ali i da ih od početka uče i potiču na konstruktivno rješavanje sukoba i nesuglasica (Gaita, 2022.).

Svaki dolazak drugog djeteta u obitelj, uključujući i rođenje biološkog brata ili sestre može predstavljati poteškoće s prilagodbom prvorođenog djeteta (Stewart i sur., 1987., prema Mannion i sur., 2023.). Dolazak rođenog brata ili sestre predstavlja krizu i dovodi u pitanje stabilnost položaja prvorođenog djeteta u obitelji (Mitchell, 2013., prema Mannion i sur., 2023.), a u obiteljima posvojitelja su te promjene još izazovnije (Mannion i sur., 2023.). Uz navedeno, roditeljski stres može utjecati na kvalitetu ispunjavanja roditeljske uloge, mentalno zdravlje roditelja i povećane probleme u ponašanju kod djece (Neece i sur., 2012., prema Mannion i sur., 2023.).

Utjecaj na posvojitelje i partnerski odnos

Posvojenje utječe na dinamiku odnosa između roditelja posvojitelja kao partnera. Rođenje ili posvojenje djeteta mijenja svakodnevicu obitelji te može izazivati stres kod roditelja što se onda može odraziti na njihov odnos i njihovu intimnost (Howat-Rodrigues i sur., 2013.). Provedeno je istraživanje na uzorku od 86 majki (36 majki posvojiteljica i 50 bioloških majki) koje žive u *Espirito Santo* državi i koje imaju djecu u dobi od 0 do 12 godina. Dobiveni su rezultati koji pokazuju da majke posvojiteljice češće ostaju s partnerom nakon dolaska djeteta u obitelj nego biološke majke. Neka objašnjena ovog rezultata sastoje se u činjenici da roditelji posvojitelji detaljnije planiraju i raspravljaju o mogućim izazovima dolaska i odgajanja djeteta, dok kod nekih bioloških roditelja trudnoća uopće nije bila planirana (Howat-Rodrigues i sur., 2013.). Majke posvojiteljice imale su veću podršku od strane partnera za razliku od bioloških majki te su imale manje sukoba sa svojim partnerom nakon dolaska djeteta u obitelj. Istaknule su i bolju komunikaciju, intimnost te više provođenja zajedničkog vremena s partnerom u odnosu na biološke majke. Također, dobiveni su i rezultati da su majke posvojiteljice imale manju podršku od strane rodbine, a veću podršku od strane prijatelja. Kod bioloških majki dobiveni su obrnuti rezultati. Majke posvojiteljice izjavile su da je djedova uključenost u brigu o djetetu bila podjednaka očevoj uključenosti. Sukladno svemu navedenom, jedan od glavnih zaključaka ovog istraživanja jest veća bračna stabilnost kod roditelja posvojitelja nego kod bioloških roditelja (Howat-Rodrigues i sur., 2013.).

Osim što posvojenje utječe na odnos između roditelja posvojitelja, utječe i na njihovu vlastitu dobrobit. Roditelji koji posvajaju ili udomljavaju djecu izloženi su različitim stresorima poput dugotrajnog postupka posvojenja te nošenja s traumama i emocionalnim teškoćama djeteta koje dolazi u obitelj (Sharda, 2022.). U posljednjem desetljeću proveden je mali broj istraživanja koji obrađuju ovu tematiku (Hannah i Woolgar, 2018., prema Sharda, 2022.). Ono o čemu dobrobit roditelja ili posvojitelja ovisi su karakteristike samog roditelja, djeteta o kojem brinu i cjelokupni sustav (Harding, 2020.). Njihova uloga opisana je kao teška, kompleksna i složena što onda može i rezultirati time da osjećaju višu razinu frustracije i stresa (Cole i Eamon, 2007., Blythe i sur., 2013., prema Harding, 2020.). Stresu i njegovoj jačini doprinose izazovi s kojima se takvi roditelji susreću što se onda odražava i na njihovo mentalno zdravlje te sveobuhvatnu dobrobit (McKeough, 2017., Harding i sur., 2018., prema Harding, 2020.). Također, važno je naglasiti da stresu i njegovoj jačini doprinosi i kapacitet posvojitelja da se suočavaju sa stresnim situacijama (Rodriguez-Jenkins i Marcenko, 2014., Octoman i McLean, 2014., Ahn i sur., 2017., prema Harding, 2020.). Ipak, najvažnijim za dobrobit i zadovoljstvo posvojitelja se smatra odnos između roditelja i djeteta (Dozier i Lindhiem, 2006., McHugh i sur., 2004., Mihalo i sur., 2016., Whenan i sur., 2009., prema Harding, 2020.).

Različita istraživanja pokazala su da depresija kod majki negativno utječe na novorođenčad i malu djecu te da majke koje boluju od depresije mogu imati poteškoće s emocionalnom dostupnošću i odgovaranju na djetetove potrebe (England i Sim, 2009., prema Orme i Combs-Orme, 2014.). S druge strane, depresija kod očeva je manje istraživana, no ona istraživanja koja su provedena su pokazala da i psihički poremećaji i stanja kod očeva mogu imati negativan utjecaj na dijete (Ramchandani i Psychogiou, 2009., prema Orme i Combs-Orme, 2014.). Depresija i drugi psihički poremećaji kod roditelja mogu utjecati na odnos između roditelja i djeteta, bračni odnos roditelja i financijsku stabilnost (Orme i Combs-Orme, 2014.). Ono što pomaže u ovakvim situacijama jest socijalna podrška (Cooley i sur., 2015., Eaton i Caltabiano, 2009., Geiger i sur., 2017., Soliday i sur., 1994., Vanderfaeillie i sur., 2016., prema Sharda, 2022.). Socijalna podrška se pozitivno odražava tako da smanjuje negativne posljedice stresa na njih same (Cohen i McKay, 1984., prema Sharda, 2022.). Ono što također pomaže u

očuvanju osobne dobrobiti jest i kvaliteta suradnje oba roditelja (Richardson i sur., 2018., prema Sharda, 2022.).

Sukladno svemu navedenom po pitanju utjecaja posvojenja na posvojitelje i njihov partnerski odnos, zanimljivo je prikazati istraživanje provedeno u Zagrebu 2011. godine u kojem je sudjelovalo 10 posvojiteljica (32 godine – 49 godina) koje žive na području Zagreba ili njegove okolice u bračnoj zajednici te imaju visok stupanj obrazovanja. Cilj istraživanja bio je dobiti pregled u iskustvo prilagodbe posvojiteljske obitelji i u reakcije okoline. Što se tiče neposredne prilagodbe sudionice ističu da je period kada je dijete tek stiglo u obitelj bilo teško i stresno, a da je prilagodba išla postepeno. Neke teškoće koje su sudionice navele su: intenzivna vezanost djeteta za posvojiteljicu, teškoće spavanja djeteta i neprihvatanje nove obitelji. Bilo je i pozitivnih iskustava kod nekih posvojiteljica te im je ovo razdoblje prilagodbe prošlo bez značajnijih teškoća. Razdoblje prilagodbe bilo je različito ovisno od obitelji do obitelji pa je tako nekima za prilagodbu bilo potrebno nekoliko tjedana, a drugima nekoliko mjeseci. Očekuje se da se teškoće u prilagodbi umanje ili nestanu nakon perioda od 3 do 12 mjeseci. Okolnosti koje su olakšavale proces prilagodbe su: postepeno upoznavanje sa djetetom prije posvojenja, osobno/profesionalno iskustvo s djecom, ako je obitelj imala već jedno dijete pa se posvojenik najprije povezao s njom/njim, dob djeteta (mlađe dijete), karakter djeteta, mogućnost ostvarivanja kontakta djeteta s biološkim sestrama ili braćom, informiranost posvojitelja o posvojenju, njegovim izazovima i preprekama te podrška okoline. Kako postoje okolnosti koje olakšavaju, tako su postojale i okolnosti koje su otežavale prvotnu prilagodbu, kao primjerice: nedostatak iskustva, nepovjerenje u vlastite roditeljske sposobnosti, nagla promjena rutine, manjkavost i nedostaci u formalnoj podršci. Sukladno ovome, važno je naglasiti da je za kvalitetnu prilagodbu bitna prethodna priprema posvojitelja i podrška posvojiteljima u nošenju sa različitim izazovima. Također, izuzetno je važna neformalna podrška, odnosno podrška okoline. Sudionice prvo navode podršku od supruga, nakon toga podršku od šire obitelji, naročito baki te od drugih posvojitelja. Po pitanju drugih posvojitelja isticale su važnost što većeg povezivanja s njima. Osim toga, isticale su i važnost educiranja o posvojenju, naročito putem „Škole za posvojitelje“, čitanja literature o posvajanju i uključivanja u rad udruga posvojitelja (Blažeka Kokorić i Birovljević, 2015.).

Posvojenje utječe na dinamiku odnosa u obitelji, naročito partnerskih odnosa. Potvrdu toga možemo vidjeti i u ovom provedenom istraživanju u Zagrebu 2011. godine prema kojem su ispitanice iskazivale veću povezanost i bliskost s partnerom nakon posvojenja. Dobiveni su i rezultati većeg usmjerenja na roditeljstvo te provođenja više vremena u obitelji putem šetnji, izleta, maženja...No, iako provode više vremena zajedno i iskazuju veću bliskost s partnerom te bolje upoznavanje partnera, neke su sudionice iskazale da imaju manje vremena za druženje s partnerom (Blažeka Kokorić i Birovljević, 2015.). Promatrajući ove rezultate zanimljivo je spomenuti da različita istraživanja ukazuju na manju stopu razvoda braka u posvojiteljskim obiteljima u odnosu na biološke obitelji (Dalen, 2011.). Sudionice spomenutog istraživanja su navele da je njihova bliža okolina imala pozitivne reakcije na posvojenje te su neke od njih spomenule podršku prijatelja i prihvaćanje od strane rodbine. Neformalna podrška od strane bliskog kruga ljudi važan je čimbenik uspješne prilagodbe. Ipak, neke sudionice su iskusile nepovjerenje i predrasude okoline prema samom posvojenju te negativno očekivanje ishoda cijele situacije. Nepovjerenje su doživljavale uglavnom od starije generacije, naročito od njihovih ili partnerovih roditelja. No, opisale su da je postupno izgrađivanje odnosa i bliskosti djeteta s bakama i djedovima dovelo do prihvaćanja posvojenja. Što se tiče šire okoline, sudionice su isticale needuciranost stručnjaka i neprimjerene reakcije (Blažeka Kokorić i Birovljević, 2015.).

Odnos posvojenog djeteta i proširene obitelji

Proces posvojenja utječe i na dinamiku odnosa u proširenoj obitelji. Ono potiče i daje priliku članovima šire obitelji da pružaju emocionalnu potporu i podršku roditeljima i posvojenom djetetu. Njihova podrška, prihvaćanje i ljubav može imati pozitivnih utjecaja na osobnu dobrobit svih članova obitelji. Osim emocionalne podrške značajna je i praktična podrška u smislu čuvanja djeteta kada je potrebno, pružanja pomoći u zadovoljenju potreba djeteta, briga o djetetu, a naročito u početnom periodu prilagodbe cijele obitelji na novonastalu situaciju (Gaita, 2022.). Važno je da članovi proširene obitelji nastoje izgraditi blizak odnos s posvojenim djetetom. To mogu činiti putem provođenja zajedničkog vremena, uključivanja djeteta u obiteljske aktivnosti te

prepričavanja obiteljskih priča. No, također je važno i da poštuju djetetovu prošlost i obiteljsku pozadinu. Članovi proširene obitelji mogu poticati uključivanje posvojenog djeteta u obiteljske tradicije budući da su te tradicije i dio identiteta članova obitelji, a uključivanjem djeteta u njih daje se mogućnost djetetu da se osjeća kao član te obitelji. Kada dijete potječe iz drukčije kulture važno je da članovi proširene obitelji budu osjetljivi na te razlike i da ih uzimaju u obzir (Gaita, 2022.).

Održavanje odnosa djeteta s članovima biološke obitelji

Naš zakon propisuje zatvoreno posvojenje u kojem se ne omogućava održavanje odnosa posvojenika s biološkim roditeljima, a održavanje odnosa s biološkom braćom i sestrama prepušten je volji posvojitelja. U mnogim stranim zemljama, poput SAD-a, Ujedinjenog Kraljevstva, Austrije, Australije i Španjolske, prisutan je otvoreni tip posvojenja koji omogućuje i potiče održavanje odnosa između posvojenika i njegove/njezine biološke obitelji (Laklija i Slipac, 2023.). Otvoreno posvojenje uključuje održavanje kontakta i odnosa između posvojenika, posvojiteljske obitelji i djetetove biološke obitelji te otvorenu komunikaciju o djetetovim osjećajima kada je u pitanju biološka obitelj (McRoy i sur., 2007., Chlid Welfare Information Getaway, 2013.a, Ward i sur., 2022., prema Laklija i Slipac, 2023.). Važno je ovdje naglasiti da otvoreno posvojenje nikada ne bi trebala biti jedina opcija posvojenja te da je bitno obratiti pažnju na kvalitetu interakcija između bioloških roditelja i djeteta (Laklija i Slipac, 2023.). Ovo je pogotovo važno u situacijama kada su roditelji lišeni roditeljske skrbi jer dovodi u pitanje koliko bi taj kontakt uopće bio primjeren i kvalitetan za dijete (Sladović Franz, 2015., prema Laklija i Slipac, 2023.). Kontakt u otvorenom posvojenju može biti osoban i direktan, putem telefonskog poziva, elektronskom poštom ili razmjenom fotografija/pisama.

Održavanje odnosa djeteta s biološkim sestrama i braćom ima pozitivan utjecaj na djetetov razvoj, razvoj identiteta te razvijanje bitnih socijalnih odnosa u budućnosti, a održavanje odnosa s biološkim roditeljima je poželjno ako nije protivno najboljem interesu djeteta (Petrović, 2023.). U mnogim posvojiteljskim obiteljima, posvojena djeca

održavaju odnos s biološkim roditeljima, naročito majkama. Takav odnos se pokazao kao pozitivan u suočavanju djece i majki s nerazriješenim žalovanjem i tugovanjem. Kroz vrijeme, kada posvojenici odrastu i zasnuju bračne/izvanbračne odnose te postanu roditelji, takve majke postaju bake (Grotevant i McRoy, 1998., prema Wyman Battalen i sur., 2018.). Djedovi i bake imaju važnu ulogu u životu unuka, a pružajući podršku roditeljima u nošenju sa stresnim situacijama indirektno pozitivno utječu na unuke (Dunifon, 2013., prema Wyman Battalen i sur., 2018.). Na unuke još pozitivno utječe mentorstvo bake i djeda te zajedničko provođenje vremena s njima, ali i financijska potpora za putovanja i fakultetsko obrazovanje. No, osim prednosti, postoji i mogućnost da odnos s biološkim bakama i djedovima utječe na veću složenost same obiteljske situacije i sukobljavanje posvojitelja s biološkim bakama i djedovima (Muller i Elder, 2003., prema Wyman Battalen i sur., 2018.).

Osim što mnoga posvojena djeca u zemljama s otvorenim posvojenjem održavaju odnos sa biološkim roditeljima, dio njih održava odnos i s biološkom braćom i sestrama. Istraživanja pokazuju da su odnosi između braće i sestri jedni od najvažnijih i najdugotrajnijih odnosa u životu pojedine osobe (Allan, 1979., Kasten, 2003., Sting, 2013., Meakings i sur., 2017., prema Grgec-Petroci, 2019.). Djeca više vremena provode sa sestrama i braćom nego s roditeljima ili ostalim bliskim osobama iz svog okruženja te takvi odnosi koji se oblikuju kroz djetinjstvo traju duže od ostalih važnih odnosa (Dunn, 2007., prema Grgec-Petroci, 2019.). Takav odnos karakterizira povezanost, osjećaj sigurnosti i privrženosti s jedne strane te natjecateljski odnos s druge strane. No, odnos između braće i sestri utječe na opću dobrobit djeteta, pomaže osobi u razvijanju razumijevanja i tolerancije, pomaže u razvijanju sposobnost prilagođavanja osobe te na veći uspjeh u privatnom i društvenom životu (Grgec-Petroci, 2019.). Taj odnos također utječe i na oblikovanje identiteta pojedine osobe (Davies, 2015., prema Grgec-Petroci, 2019.). Radi se o emocionalno snažnom odnosu te značajnom izvoru stabilnosti i kontinuiteta. Čak i u najmlađoj dobi, braća i sestre provode više vremena zajedno negoli s roditeljima. U međusobnom odnosu uče socijalne vještine, osobito spremnost na dijeljenje te rješavanje sukoba kroz pregovaranje (Grgec-Petroci, 2019:127). Stručnjaci se slažu da odnosi braće i sestara pozitivno utječu na kognitivni, socijalni i emocionalni razvoj (Azmitia i Hesser, 1993., Downey i Condrón, 2004., Meakings i sur., 2017., prema

Grgec-Petroci, 2019.). Njihov odnos se pokazao bitnim izvorom druženja i podrške čak i u starosti (White, 2004., prema Grgec-Petroci, 2019.). Usprkos svemu navedenom, taj odnos nije isključivo harmoničan (Grgec-Petroci, 2019.). Tu se javljaju različita ponašanja obilježena negativnošću, agresivnošću, neprijateljstvom i rivalstvom (Sanders, 2004., prema Grgec-Petroci, 2019.). Naposljetku, važno je naglasiti da iako taj odnos može biti obilježen nesuglasicama i sukobima, sestre i braća često taj odnos doživljavaju kao bitan odnos koji ih ujedinjuje i spaja za cijeli život (Ross i Milgram, 1982., prema Grgec-Petroci, 2019.).

U Engleskoj 95% posvojene djece koja imaju braću ili sestre žive odvojeno od barem jednog brata ili sestre, dok 31% njih nema nikakav kontakt (Neil, 1999. prema Meakings i sur., 2020.). Osmišljeni planovi kontakata između braće i sestara uglavnom su nefleksibilni s rijetkim viđanjima (Cossar i Neil, 2013., prema Meakings i sur., 2020.). U istraživanju koje je provedeno na uzorku od 96 posvojiteljskih obitelji koji su posvojili dijete između 01.07.2014. i 31.07.2015. dobiveni su podatci o kontaktima posvojenika s biološkom braćom i sestrama te kako se to odrazilo na dinamiku obitelji (Meakings i sur., 2020.). Velik broj roditelja posvojitelja podržavao je direktan kontakt i viđanje posvojenika i biološke braće i sestara, iako je većina roditelja osjećala nesigurnost i tjeskobu zbog toga te su imali potrebu za emocionalnom podrškom (Monk i Macvarish, 2018., prema Meakings i sur., 2020.). No, ponekad roditelji posvojitelji i socijalni radnici ne potiču niti se zalažu za ostvarivanje kontakata. Rezultati istraživanja pokazuju da je poželjno da roditelji posvojitelji posvajaju braću i sestre zajedno budući da je njihovo razdvajanje štetno za mlađu, ali i stariju djecu te predstavlja dodatnu traumu za dijete izdvojeno iz svoje biološke obitelji (Grgec-Petroci, 2019.). Dinamika novonastale obitelji se mijenja te se roditelje posvojitelje potiče da posvajaju braću i sestre zajedno, a ako to nije moguće da podržavaju kontakte i sudjeluju u njihovom ostvarivanju u ime posvojenika (Meakings i sur., 2020.). Važno je da se roditelje posvojitelje osvijesti da su braća i sestre prošli kroz isto ili slično traumatično iskustvo te su se u tim teškim periodima oslanjali jedni na druge i pružali si potporu, a tako su onda i oblikovali snažne emocionalne i ostale veze (Grgec-Petroci, 2019.). Sestre i braća koji nisu posvojeni zajedno prema nekim istraživanjima pokazuju veće teškoće u pogledu depresije, tjeskobe te ostalih emocionalnih teškoća (Groza i sur., 2003., prema Grgec-Petroci, 2019.), a oni

koji su smješteni zajedno imaju više emocionalnih pogodnosti i prednosti (Leathers, 2005., prema Grgec-Petroci, 2019.). Iako su odnosi braće i sestara obilježeni različitim negativnim i pozitivnim aspektima, istraživanja su pokazala da topao i složan odnos između njih pozitivno utječe na pojedinca te mu pomaže kako u djetinjstvu tako i u kasnijem životu (Feinberg i sur., 2013. prema Meakings i sur., 2020.).

Zaključak

Kroz ovaj rad vidljivo je da je obitelj međuovisna zajednica svojih članova u kojoj različita individualna stanja pojedinog člana utječu na sve članove obitelji i obiteljsku dinamiku. Ona može nastati tradicionalnim putem i netradicionalnim putem. Jedan od netradicionalnih načina nastanka obitelji jest već spominjano posvojenje. Posvojenjem roditelji posvojitelji imaju sva prava, dužnosti i obaveze kao i biološki roditelji. No, oni se uz izazove s kojima se susreću biološki roditelji, susreću i sa specifičnim izazovima poput prilagodbe djeteta, razvijanje privrženosti s djetetom, nošenje s djetetovom željom da sazna o svojim biološkim roditeljima...Važno je i da pomognu djetetu u izgradnji njegova identiteta. Posvojena djeca često se osjećaju drukčijim kada dođu u novu obitelj, naročito ako u toj obitelji već ima biološke djece. Posvojenici se tada mogu osjećati kao da ne pripadaju toj obitelji te da roditelji posvojitelji imaju veću bliskost sa svojom biološkom djecom. Posvojenici osjećaju različite emocije prilikom posvojenja, od tuge, ljutnje, krivnje i ostalih emocija te mogu imati različite internalizirane i eksternalizirane probleme. Kroz rad je vidljivo da tu veću ulogu u prilagodbi ima i dob djeteta prilikom posvojenja, odnosno da se mlađa djeca uglavnom brže prilagođavaju. Važno je da posvojitelji osvijeste da je svako dijete različito te da je prilagodba svakog djeteta individualno iskustvo. U prilagodbi može pomoći otvoren razgovor posvojitelja i djeteta, ali bez forsiranja takvog razgovora. Naposljetku, istraživanja pokazuju da se većina djece dobro prilagodi pa je posvojenje zaštitni čimbenik za djecu bez odgovarajuće roditeljske skrbi.

Posvojiteljice se susreću s već spominjanim brojnim izazovima, a najveću podršku im pružaju njihovi partneri. Velik broj istraživanja ukazuje na unaprjeđenje partnerskog odnosa nakon posvojenja i provođenje više vremena zajedno te na veću stabilnost braka za razliku od partnera koji imaju biološku djecu, no i potrebu da budu podržani od strane

sustava. Važno je ukazati i na činjenicu da posvojenje, dugotrajnost tog postupka, prilagodba djeteta i roditelja te stres može utjecati na osobnu dobrobit roditelja posvojitelja. Ono što pomaže u tome jest socijalna podrška, naročito partnera i rodbine.

U nekim posvojiteljskim obiteljima prisutna su i biološka djeca posvojitelja. Ona mogu imati različite reakcije na posvojenje, od uzbuđenosti i sreće do ljubomore i osjećaja da ih se želi zamijeniti. Posvojenje može utjecati na njihov odnos s roditeljima tako da ih zbliži s roditeljima ili da se osjećaju udaljenije od roditelja kao posljedica posvojenja, a takvi odnosi se mogu nastaviti i u odrasloj dobi. Nekolicina biološke djece smatra da posvojenje nije utjecalo na njihov odnos s roditeljima. Neka biološka djeca s braćom i sestrom posvojenicima imaju iznimno blizak odnos koji se nastavlja u odrasloj dobi, prekid kontakta u odrasloj dobi ili nastavak kontakta, ali im je cijeli taj odnos stresan. Ovdje je važno da roditelji budu osjetljivi i na potrebe biološke djece i posvojenika te da pomažu u razvijanju njihovog odnosa i bliskosti te po potrebi uključe obitelj u proces savjetovanja. Velik broj biološke djece iznosi da bi im u svemu tome pomogla otvorenija komunikacija u obitelji.

Održavanje odnosa djeteta s biološkim sestrama i braćom ima pozitivan utjecaj na djetetov razvoj, razvoj identiteta te razvijanje bitnih socijalnih odnosa u budućnosti, a održavanje odnosa s biološkim roditeljima je poželjno ako nije protivno najboljem interesu djeteta. Važno je da posvojitelji i socijalni radnici potiču ostvarivanje kontakta i odnosa posvojenika s biološkom braćom i sestrama te s biološkim roditeljima ako je to u djetetovom interesu i u zemljama s otvorenim posvojenjem.

U Republici Hrvatskoj posvojenje ima brojne nedostatke koji ukazuju na potrebu njegova unašređenja. Najistaknutija je nedovoljna podrška posvojiteljima i nedovoljna edukacija te ne postojanje jasnih i razumljivih standarda prema kojima se uparuju djeca i posvojitelji. Uloga socijalnih radnika je pomoći realizirati proces posvojenja i u prvom planu imati dobrobit i najbolji interes djeteta, no budući da se radi o događaju koji mijenja život i posvojitelja i posvojenika te osoba iz njihove okoline, važno je da budu osjetljivi na potrebe, prepoznaju ih, pružaju podršku i imaju otvorenu komunikaciju. Socijalni radnici trebali bi biti osjetljiviji na potrebe posvojitelja i posvojenika te nastavljati kontinuirano usavršavati svoje znanje o procesu posvojenja, ali i o emocionalnim

potrebama i izazovima osoba uključenih u taj proces. U velikom broju istraživanja posvojitelji su isticali nezadovoljstvo radom i pristupom stručnjaka te bi njihovi iskazi trebali biti vodilja u unaprjeđenju pristupa socijalnih radnika.

Zaključak je zapravo da je posvojenje za neku djecu bez roditeljske skrbi najadekvatniji oblik zbrinjavanja djeteta te da ono nesporno mijenja dinamiku odnosa u cijeloj obitelji, a ako obitelj ima formalnu i neformalnu podršku, dobru edukaciju i pripremu roditelja za posvojenje te otvorenu komunikaciju u obitelji može unaprijediti obiteljske odnose te ojačati povezanost i kohezivnost njezinih članova. Tako osnaženi mogu pomoći jedni drugima i posvojenom djetetu u osobnom rastu i razvoju.

Literatura

Blažeka Kokorić, S., Birovljević, J. (2015). Posvojiteljske obitelji – izazovi, prilagodbe i reakcije okoline. U D. Maleš (ur.), *Kako smo postali obitelj. Posvojenje – dio moje priče* (33-60). Zagreb: Na drugi način.

Gaita, J. (2022). The impact of adoption on siblings and extended family. Posjećeno 14.05.2024. na mrežnoj stranici: <https://fladoptionlawyers.com/impact-of-adoption-on-siblings/>

Grgec – Petroci, V. (2015). Obitelj i posvojeno dijete. U D. Maleš (ur.), *Kako smo postali obitelj. Posvojenje – dio moje priče* (33-60). Zagreb: Na drugi način.

Grgec – Petroci, V. (2019). Važnost emocionalne veze između braće i sestara tijekom posvojenja. U S. Blažeka Kokorić (ur.), *Posvojenje – različite perspektive, isti cilj* (125-141). Zagreb: Na drugi način.

Guštin, M. (2023). The Impact of the European Court of Human Rights on the Adoption Procedure in the Republic of Croatia. *Zbornik Pravnog fakulteta Sveučilišta u Rijeci*, 44(2), 531-558.

Harding, L., Murray, K., Shakespeare-Finch, J. i Frey, R. (2020). The wellbeing of foster and kin carers. *Children and youth services review*, 108(2).

- Hornfeck, F., Bovenschen, I., Heene, S., Zimmermann, J., Zwönitzer, A. i Kindler, H. (2019). Emotional and behavior problems in adopted children – The role of early adversities and adoptive parents' regulation and behavior. *Child abuse & neglect*, 98(4).
- Howat-Rodrigues, A.B.C., Tokumaru, R.S., de Amorim, T.N., Garica, A. i Izar, P. (2013). Genetic and adoptive motherhood: Stress, marital relationship, and child care support. *International journal of Psychology*, 48(6), 1212-1220.
- Hunsley, J.L., Ekas, N.V. i Crawley, R.D. (2021). An Exploratory Study of the Impact of Adoption on Adoptive Siblings. *Journal of child and family studies*, 30(4), 311-324.
- Laklija, M., Slipac, I. (2023). Treba li posvojenje u svim situacijama nužno značiti gubitak kontakta djeteta s biološkim roditeljima? – institut otvorenog posvojenja. U M. Laklija (ur.), *Aktualni izazovi i novi iskoraci u procesu posvojenja* (42-73). Zagreb: Na drugi način.
- Maleš, D. (ur.) i Grgec – Petroci, V. (2015). *Kako smo postali obitelj. Posvojenje – dio moje priče*. Zagreb: Na drugi način.
- Mannion, E., McCormack, D., O'Brien, T., McSpadden, H., Downes, C. i Turner, R.N. (2023). The Experiences of Foster Carers' Birth Children of Living in Fostering Families: A Qualitative Evidence Synthesis. *Adoption Quarterly*, 1-38.
- Meakings, S., Paine, A.L. i Shelton, K.H. (2020). Birth Sibling Relationships after Adoption: Experiences of Contact with Brothers and Sisters Living Elsewhere. *The British Journal of Social Work*, 51(7), 2478-2499.
- Obiteljski zakon. *Narodne novine*, br. 103/15, 98/19, 47/20, 49/23, 156/2023.
- Orme, J.G. i Combs-Orme, T. (2014). Foster parenting together: Foster parent couples. *Children and youth services review*, 36, 124-132.
- Petrović, M. (2023). Potraga za identitetom kod posvojenog djeteta. *Pravnik*, 57(109), 79-118.
- Sharda, E. (2022). Parenting Stress and Well-Being Among Foster Parents: The Moderating Effect of Social Support. *Child and adolescent social work journal*, 39(1), 547-559.

Wyman Battalen, A., Sellers, C.M., McRoy R. i Grotevant, H.D. (2018). Birth Mothers Now Birth Grandmothers: Intergenerational Relationships in Open Adoptions. *Adoption Quarterly*, 22(1), 53-74.